

George Steiner i les matemàtiques

written by Josep M. Boixareu Vilaplana | 1 de setembre de 2020
Aquest article està dedicat a Josep Riverola Garcia, gran matemàtic i amic de tota la vida, traspassat fa poc més de dos anys.

Escric per plaer (l'escrivire de Ponç Pons) i, a aquestes alçades de la vida, no em preocupa si dic bajanades, com haureu comprovat sovint; escric per plaer i, com més costa, però engego i veig que segueixo, més gran és el plaer. Com avui, passejava per deixondir-me i se m'ha acudit agafar i rellegir un d'aquells llibres que recordes que et van agradar, però del contingut del qual només recordes que era molt bo. No és estrany, es tracta de George Steiner i del seu llibre *La poesia del pensament*, editat el 2012 per Arcàdia. Acollint-me al dret de cita, com a vell editor respectuós amb el dret d'autor, em permetré que Steiner em faci, pràcticament, l'article d'avui.

Començo per una pregunta que fa en el prefaci: "Per què un text filosòfic notable hauria de ser més accessible que les matemàtiques superiors o que un dels darrers quartets de Beethoven? En un text així hi ha inherent un procés de creació, una 'poesia' que es revela i alhora es resisteix". No us espanteu, encara que avui vagi de matemàtiques.

Malgrat que el llibre va des de l'hel·lenisme a Paul Celan, també dedica alguns passatges a la música i a les matemàtiques. En acabar un d'aquests passatges dedicats a la música, diu: "Poc abans de morir, Sòcrates canta". "Quan Déu es canta a si mateix, canta àlgebra, deia Leibniz". Jo, tot ficant-me on no em demanen, penso que cadascú tira cap a casa. Perdó, segueix: "Des de Pitàgores s'han copsat les afinitats, els vincles que relacionen la música amb les matemàtiques.

Trets primordials de la composició musical com ara el to, el volum i el ritme es poden traçar algebraicament. I també les convencions històriques com ara les fugues, els cànons i el contrapunt. Les matemàtiques són l'altre llenguatge universal".

"Les matemàtiques, per elles mateixes, només es poden traduir en altres matemàtiques (com en geometria algebraica)". Potser, hi afegiria jo, també en geometria descriptiva..., no sé. (...) "Tanmateix, el(s) llenguatge(s) de les matemàtiques és immensament ric. La seva evolució és un dels pocs viatges nets i positius de la història de la ment humana. Encara que inaccessible per al profà, les matemàtiques posen de manifest uns criteris de bellesa en un sentit exacte i demostrable. Només en les matemàtiques preval l'equivalència entre veritat i bellesa. A diferència de les proposicions enunciades pel llenguatge natural, les proposicions matemàtiques es poden verificar o falsificar". Molt fort, oi? Cal pensar-hi a fons. No és cap bajanada. (...) "Les matemàtiques poden produir errors, que es corregiran més endavant. Però no poden mentir".

Hi ha unes consideracions que crec que també són aplicables a la trista actualitat. "La legitimitat d'una ciència natural es mesura per la seva capacitat de matematitzar-se. Les matemàtiques tenen un paper cada vegada més determinant en l'economia, en importants branques d'estudis socials, fins i tot en les àrees estadístiques de la història ('cliometria'). El càlcul i la lògica formal són la font i l'anatomia de la computació, de la teoria de la informació (...) Les matemàtiques aplicades, sovint d'un tipus avançat, dominen la nostra existència individual i social".

Personalment, estic convençut, i ho he publicat no fa gaire a *El 9 Nou*, que per determinar de la manera més segura i fiable les mesures que en cada lloc i en cada moment s'han de prendre contra la Covid-19, és a base d'un model matemàtic que contempli tots els factors que influeixen en l'expansió i aturament de la pandèmia. Ho dic modestament però convençut.

“Des del principi, la filosofia i la metafísica han encerclat les matemàtiques com un rapinyaire frustrat. L'exigència de Plató era clara: 'Ningú que no tingui coneixements de geometria no podrà entrar a l'Acadèmia'”. És la grandesa, la saviesa dels clàssics grecs, del renaixement i de les persones integralment cultes: la integració del que en diem ciències i humanitats.

“A quins impulsos estètics o psicològics responen les matemàtiques? Fa milers d'anys que els mateixos matemàtics i els filòsofs debaten sobre aquesta qüestió. Encara no s'ha resolt. No oblidem tampoc el misteri fascinant de les capacitats matemàtiques i la productivitat dels més petits, durant la preadolescència, un cas enigmàtic anàleg, i només anàleg, al virtuosisme del prodigi musical i del nen mestre dels escacs. Hi ha cap relació? Que potser alguns éssers (un Mozart, un Gauss, un Capablanca) tenen una innata addicció transcendent a allò que és inútil? Condemnat al llenguatge, la filosofia i la psicologia filosòfica s'han trobat més o menys impotents. Molts pensadors s'han fet ressò d'una queixa antiga: «Jo hauria estat filòsof si hagués pogut ser matemàtic»”.

No és que un filòsof com Steiner menystingui el llenguatge, la paraula. Ell s'expressa, en definitiva, a través de la paraula, com ho fa un narrador, un novel·lista, un poeta o l'autor de la lletra d'una cançó. Steiner és un pensador que ens transmet el seu saber més profund, ens fa pensar i això és molt important.